

ferre (105) : ut alia omittam, quae absurdam Nestii, Tamburini aliorumque eiusmodi auctorum hypothesim excludunt. Verum, nobis hic satis sit ostendisse, quod proposuimus, de vi formulae *expressae aut tacitae principum consensionis* circa Ecclesiae potestatem.

CAPUT III.

De Ecclesiae potestate dispensandi in impedimentis matrimonium dirimentibus.

ARTICULUS I. — Romanus Pontifex pro suprema, qua pollet, auctoritate in Ecclesia, dispensare potest in ecclesiasticis impedimentis Matrimonium dirimentibus.

Mirari nemo debet si adstruimus Romano pontifici potestatem relaxandi impedimenta dirimentia, etsi Tridentinum concilium Ecclesiae potius quam Romani pontificis nomine utatur, dum agit de huiusmodi potestate (1). Nam concilium per Ecclesiam eos significat, qui Ecclesiam regunt, in eamque potestatem habent, tales vero sunt Rom. pontifex et concilium Oecumenicum, quia in iis est illius potestatis plenitudo. Quod igitur praestare potest ac efficere Ecclesia, id ipsum potest tum oecumenicum concilium, tum summus pontifex. Probatum autem superius est posse Ecclesiam impedimenta dirimentia constituere; ergo eadem impedimenta potest Ecclesia relaxare; adeoque id ipsum potest tum oecumenicum concilium, tum Rom. pontifex, qui suprema in Ecclesia potestate fruitur. Ideo vero de solo Romano pontifice singillatim agemus, quia cum hic sermo sit de exercitio iugi potestatis, neque concilium Oecumenicum possit esse permanens, ad removenda constituta impedimenta cum opus fuerit, nulla erat ratio quare de eo dissereremus.

(105) Cf. Petr. De Marca in *Concordia* lib. III. c. 5. n. 1. Nat. Alex. Diss. XXI. in sec. I. Hist. eccl., viros non suspectos. Sed praecipue Ballerinius in op. S. Leonis M.

(1) Sess. XXIV. can. III.

Dum autem Rom. pontifici asserimus eiusmodi potestatem *pro suprema eius in Ecclesia auctoritate*, hoc ipso liquet nos hanc illi potestatem vindicare in sensu, ut vocant *exclusivo*, quae scilicet nemini alii praeterea communis sit, prout nemini alii communis est suprema potestas, qua solus, uti Ecclesiae caput et supremus hierarcha, Rom. pontifex pollet.

Efficimus porro, quod proposuimus, non modo ex factis atque a posteriori, sed etiam ex rei natura, atque a priori. Si enim semel constiterit, ius istud dispensandi primatus auctoritati inhaerere, qua Rom. pontifices divino iure gaudent in Ecclesia universa, etiamsi ob peculiaris rerum adiuncta aut vigentem disciplinam nullum huius potestatis exercitium reperiremus, non idcirco dubium esse poterit, utrum pontifices id praestare potuerint, si occasio aut necessitas id tulisset, et iure praestiterint cum eam potestatem exercere opportunum existimaverint. Quam accommoda sit haec animadversio ex dicendis planum fiet.

Itaque ut iam ab argumentis in ipsa re insitis exordiamur, ea multiplice ex capite peti possunt. Siquidem exploratum principium in primis est, atque ab omnibus receptum, eadem potestate legi alicui derogari, qua est sancita; cum proinde ab Ecclesia, et quidem auctoritate propria, suprema atque independente constituta fuerint impedimenta christianorum coniugia dirimentia, hoc ipso constat, eandem Ecclesiam posse illis derogare, seu ea remove ac relaxare. Cum vero suprema Ecclesiae potestas in summo pontifice resideat, iam patet posse Rom. pontificem, quemadmodum impedimenta constituere, ita et remove, seu in iis dispensare.

Praeterea, catholici omnes uno ore fatentur, Christum in B. Petro apostolorum principe contulisse Rom. pontificibus eius successoribus potestatis plenitudinem in Ecclesiae bonum atque utilitatem. Quocirca si necessitas aut utilitas postulet, ut in aliquo particulari casu Rom. pontifex dispense in aliquo impedimento canonico, nullum potest subesse dubium, quin ipse hoc praestare valeat.

Tertio nemo inficias ibit, catholicorum causas, quas maiores vocant, reservatas esse in Ecclesia Romano pontifici, et nominatim causas matrimoniales ad Sedem apostolicam pertinere, uti expresse affirmant veteres Romani praesules, nemine contradicente. In his S. Innocentius I. in epist. ad Victricium ita scribit: « Si maiores causae in medium fuerint devolutae, ad » Sedem apostolicam, sicut synodus (Sardicensis) statuit, et » beata consuetudo exigit, post iudicium episcopale referan- » tur (2); » et S. Leo M. in epist. ad Metropolitanos per Illyricum constitutos: « Si quae vero causae, inquit, graviore... » emerint, eas sub ipsius relatione ad nos mitti debere de- » crevimus, ut nostra secundum ecclesiasticum morem senten- » tia finiantur (3). » Item Coelestinus III., qui in epist. ad archiepiscopum Senonensem haec habet: « Nonne hoc negotium » de praecipuis et magis arduis esse dignoscitur? Utpote quod » inter eximias regales personas... Quanta sit etiam matrimonii » dignitas et quam circumspicua debeat ad tractandum de eo » procedere gravitas, Dominus innuit, qui, quum interrogatus » fuisset, si licitum esset uxorem dimittere, et quaesitum esset » ab eo super haereditate duorum fratrum communiter divi- » denda, in uno tacens, et in altero sic respondens: *Quicum- » que* etc. per hoc nimirum ostendit, quod Ecclesia in cognitione » matrimonii, quasi caeteris difficiliore, cum maiori quam in » aliis procedere debeat gravitate (4). » Quamquam his opus non sit, cum non agatur de reservationibus apostolicae Sedis. Siquidem, uti recte animadvertit Devoti, ut summi pontifices ius illud exerceant, quod semper exercuerunt, laxandi dirimentia matrimonium impedimenta, nihil sibi praecipue reservare debuerunt, neque aliquid de iuribus episcopalibus dimi-

(2) Apud Coustant ep. II. cap. III. col. 749. n. 6.

(3) Apud Ballerin. epist. V. cap. VI.

(4) Epist. IX. apud Labbeum tom. XII. *Collect. conc.* col. 698. ed. Venet.

His documentis addi possunt, quae suppetunt ex *Annalibus Bertinianis* ad an. 851. apud Echartum *Gallia orient.* tom. II. lib. XXVIII. §. 195. nec non ex Sigifrido Moguntino epist. ad Alexandr. III. *Concil. German.* Hartzeim. pag. 152.

nuere, ac detrudere oportuit. Res ipsa vetat ab inferiore abrogari legem, quae superioris imperio sancita est (5).

Ad haec, concilium Tridentinum satis aperte agnovit, relaxationum ius ad solum Rom. pontificem spectare, licet enim conceptis verbis id non expresserit, tamen sess. XXV. cap. XVIII. ref. postquam exactam canonum observationem commendasset, subdit: « Quod si urgens iustaque ratio et maior quandoque » utilitas postulaverint, cum aliquibus dispensandum esse, id » causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis *a quibus- » cumque, ad quos dispensatio* pertinebit, erit praestandum. » Iam vero quum nemine contradicente, pluribus ante seculis, ad Romanos pontifices ius pertinuerit privative impedimenta dirimentia relaxandi, hinc merito intulerunt sacrorum canonum expositores habita historiae ratione, iuxta concilium Tridentinum, ad Rom. pontificem dispensationem in dirimentibus spectare. Siquidem Tridentini Patres haud ignorabant hoc privativum ius apostolicae Sedis fuisse.

Et sane auctor profecto non suspectus Van-Espenius fatetur, tempore concilii Tridentini dispensandi auctoritatem in pluribus materiis, ac signanter super impedimentis dirimentibus matrimonium fuisse ad apostolicam Sedem devolutam, sive Sedi apostolicae reservatam; nec sine fundamento docet, multisque probat dominus Du Casse in suo tractatu *De iurisdictione Ordinar.* tom. I. cap. 10. §. 6. post Thomam Sanchez, synodum Tridentinam regulas in materia dispensationis, ac notanter super impedimentis matrimonii praescriptas, ad Rom. pontificem praecipue direxisse (6).

Illud vero magis hoc ipsum confirmat de Tridentinorum Patrum mente, quod in eodem concilio contigisse referunt eius historici. Nam cum disputatum esset a Patribus num satius esset episcopis, quam summo pontifici facultatem laxandi impedimenta reservare, potissimum Pius IV. aequo animo assentie-

(5) *Institut. canonicar.* lib. II. sect. IX. §. 117.

(6) *Ius canon. univers.* part. II. tit. XIV. cap. II. n. 10.

batur, ut consanguinitas in quarto gradu, quia frequentior, a pontificiis reservationibus tolleretur, et episcoporum arbitrio permetteretur. At synodo magis placuit sententia M. Antonii Bobbae, Augustae Praetoriae episcopi et Sabaudiae ducis legati, qui animadvertit fore ut, data episcopis hac facultate, multo facilius et frequentius, quod Patrum studio et proposito adversabatur, huiusmodi veniae concederentur (7).

Haud multo post concilii Tridentini celebrationem ius impedimenta matrimonii removendi tantum in Rom. pontifice reipsa agnoverunt concilia Turonense tit. IX. de matrimonio et Tolosanum part. II. cap. VIII. (8); quorum plerique Patres concilio Tridentino interfuerunt, adeoque optime noverant, quid ipsum in illis regulis tradendis intenderit. Quapropter Pius VI. litteris datis die 26. Novembr. 1786. inter caeteros Eybel errores et hunc proscripsit, dispensationum reservationes indebitas esse atque episcopis iniurias (9).

Et haec de prima probatione; nunc praestat id ipsum argumento *a posteriori*, seu ex factis confirmare. Quamvis porro aliquo sensu verum sit primis Ecclesiae seculis documenta istiusmodi relaxationum non reperiri, attamen negari haud posse videtur, earum vestigia non deesse in remotissima antiquitate, si fidem adiungimus iis, quae ad S. Anselmum scribit Paschalis II. qui illarum originem, saltem in genere ab apostolica ipsa repetit aetate dicens: « Dispensationis modus, sicut b. Cyrillus » in epistola Ephesinae synodi loquitur, nulli unquam sapientum displicuit. Novimus enim sanctos Patres nostros, et ipsos

(7) Cf. Palaeotum in *Act. conc. Trid. ad diem 17. Augusti* an. 1565. et Pallavicinum *Hist. conc. Trid.* lib. XXIII. C. IX. n. 17. Devoti loc. cit. n. 7.

(8) Apud Harduin. *Acta concil.* tom. X. col. 1405. et 1824.

(9) Cf. Mamachium in op. pseudonymo *Pisti Aletini* contra auctorem opusculi: *Quid est Papa?* an. 1787. cap. III, §§. 11. 18. 19. nec non auctor. anonymum *Dissertationis qua defenditur Rom. pontificis auctoritas in impedimenta matrimonium dirimentia.* Gerdilium in *Trattato del matrimonio* part II. §. 40. Zacchariam in op. *Le storte idee raddrizzate.* Foligno 1784. cap. III. pag. 107 seqq.

» apostolos, pro temporum articulis et qualitatibus personarum, dispensationibus usos (10). »

Vulgo traditur primum relaxationis exemplum occurrere aetate Innocentii III. qui dispensatione data, indulsit Othoni IV. ut posset in uxorem ducere filiam Philippi, qui cum eo de Germanico imperio contendebat, idque non sine enixis precibus procerum, nobilium, episcoporum, ipsorumque pontificiorum legatorum, a quibus politica exposita fuere motiva eaque gravissima huic pontifici ad ipsum permovendum, ut eiusmodi dispensationem concederet, cuius sin minus necessitas, summa saltem utilitas ostendebatur. Huic tandem licet aegre, nec sine onerosis appositis conditionibus cessit summus pontifex (11).

Attamen ex accuratiori historiae ecclesiasticae studio non defuerunt, qui contenderent longe ante Innocentium III. eiusmodi dispensationum exempla reperiri. Ac reipsa afferunt S. Gregorium M. qui seculo Ecclesiae sexto exeunte, ac ineunte septimo ad S. Augustini, Angliae apostoli, postulationem indulsit Anglis recens ad christianam religionem conversis, ut permanerent in coniugiis, quae ante susceptam fidem contraxerant in tertio consanguineitatis gradu. Sic enim ad S. Augustinum res-

(10) Epist. XLII. ad S. Anselmum ap. Labbeum *Collect. concil.* tom. X. ed. Paris. col. 665.

(11) De hac dispensatione ita scribit D. Héricourt in op. *Les lois ecclésiast. dans leur ordre naturel* 1729. « Monsieur Gerbais, dans son traité pacifique » du pouvoir de l'Église et des princes sur les empêchements du mariage » porte à ce sujet cet exemple mémorable. Après la mort de Philippe, qui » avait disputé l'empire germanique à Othon IV. on proposa (l'an 1208) pour » terminer les troubles d'Allemagne de marier Othon avec la fille de Philippe, » qui était héritière de ces prétentions. La princesse était parente de l'empereur au cinquième degré, qui faisait alors un empêchement diriment. Le » pape n'en accorda la dispense qu'à condition, qu'il fonderait deux grands » monastères, qu'il ferait des aumônes considérables aux pauvres de tout » l'empire, qu'il se déclarerait protecteur de l'Église, et que les abbés de » Clugny et de Citeaux s'engageraient à faire redoubler les prières et les pénitences de leurs religieux, pour faire compenser en quelque manière, » par tous ces moyens, la plaie que la dispense ferait à la discipline ecclésiastique. »

cripsit pontifex : « Unde necesse est, ut iam tertia vel quarta » generatio (gradus) fidelium licenter inter se iungi debeat. » Nam secunda, quam diximus, a se omnimodo debet abstinere (12). » Cumque eiusmodi indulgentiam aegre tulisset Felix, Messanensis episcopus, vehementioresque ea de causa ad eundem S. Gregorium litteras dedisset, respondit pontifex, se non omnibus universim, sed solis Anglis, nec nisi ad tempus veniam hanc iustis de causis concessisse. Haec enim ipsa verba sunt sancti pontificis : « Quod autem scripsi Augustino, Anglorum gentis episcopo.... de consanguinitatis coniunctione : » ipsi et Anglorum genti, quae nuper ad fidem venerat, ne a » bono quod coeperat, metuendo austeriora recederet, *specialiter*, et non generaliter caeteris me scripsisse cognoscas.... » Ista illis modo, non posteris temporibus tenenda indulsumus, » ne bonum, quod infirma adhuc radice plantatum erat, erueretur, sed coeptum firmaretur, et usque ad perfectionem custodiretur (13).

Ex quibus hi ipsi inferunt hic agi de vera dispensatione personali ac temporanea non autem de plena legis abrogatione, adeoque haberi luculentum dispensationis factae a Rom. pontifice exemplum circa impedimenta matrimonium dirimentia spectans ad remotissimam illam sexti seculi Ecclesiae aetatem. Nos non abnuimus in hoc facto vestigium reperiri dispensationum, attamen nec illud dissimulare debemus, in eo agi non de dispensatione ad matrimonium contrahendum, sed de iam contracto, et quidem in infidelitate, ac proinde data est facultas perseverandi in coniugio iam inito recens baptizatis, non obstante canonico impedimento.

Aliud, quod affertur exemplum relaxationum eiusmodi, petitur ex S. Gregorio II. qui sec. VIII. facultatem fecit Germanis

(12) Epist. LXIV, lib. XI. ed. Maur. tom. II. col. 1154.

(13) Lib. XIV. ep. XVII. Equidem haud ignoro a nonnullis negari, aut saltem in dubium revocari has litteras S. Gregorii esse. Verum Maurini ostendunt editores egregie ex omnibus sanae criticae fontibus, eas genuinas omnino esse, in notis utrique epistolae praevis.

recens pariter ad christianam religionem conversis opera S. Bonifacii, iungendi nuptias cum consanguineis post quartum gradum, videlicet in quinto, sexto et septimo, qui tempestate illa impedimentum dirimens constituebant : « Concedendum est, » inquit S. pontifex, ut post quartam generationem iungantur (14). » Eiusmodi autem dispensationem quoque localem ac temporaneam fuisse colligitur ex epistola Gregorii III. qui ad eundem archiepiscopum Moguntinum Bonifacium paulo post rescripsit : « Progeniem vero suam unumquemque usque ad » septimam generationem observare decernimus (15). » Iam vero hac in relaxatione non solum agitur de iis, qui in infidelitate nuptias inierant, sed de facultate data iam conversis ac baptizatis ducendi in uxorem consanguineam in tribus recensitis gradibus prohibitis, ut patet ex pontificis verbis *ut post quartam generationem iungantur*, non autem ut in nuptiis anteactis permaneant. Vera igitur ac presse dicta a S. Gregorio II. dispensatio data est, seu in sensu, quo eam hic accipimus; etsi id factum fuerit ex peculiari oeconomia quoad illos populos, qui nuper fidem complexi erant, ne ex nimia severitate ab eadem retraherentur, cum quibus propterea aliqua prudente indulgentia opus erat.

Quoad christianos vero iam, ut ita loquar, in fide adultos eiusmodi dispensationum exempla non suppetunt nobis per id temporis ex ecclesiastica historia, sed solum nobis aliquot praesto sunt de venia data perseverandi in coniugio inito cum aliquo impedimento. Ita seculo X. ineunte, nempe an. 906. Sergius III. dispensatione usus perhibetur erga imperatorem Graecum Leonem cognomento sapientem, qui contra consuetudinem et canones Ecclesiae Graecae nuptias cum impedimento consanguinitatis in quarto gradu contraxerat (16). Aliud exemplum in

(14) Epist. XIII. ad Bonifacium episcopum n. 11. in *Collect. ampliss. concilior.* Venet. tom. XII. col. 245.

(15) Epist. V. ad Bonifac. archiepisc. n. 5. Ibid. col. 278.

(16) Cf. ap. card. Mai in *Spicilegio Rom.* tom. X. Ast et hoc incertum est, sed potius actum est de quartis nuptiis, ut suo loco videbimus.

imperio occidentali praebuit Nicolaus II. dum ratum habuit coniugium initum a Guillelmo Normanno cum Matilde, Baldovini Flandriae comitis filia, cum qua in tertio gradu coniunctus erat consanguinitatis, vetitumque id ipsis fuerat a S. Leone IX. Idque praestitit Nicolaus ob imminetia bella inter Flandrios et Normannos, damnaque spiritualia in subditos ingruentia, sed ea conditione, ut pro eiusmodi canonum relaxatione duo exaedificarent coniuges monasteria, prout reipsa ab ipsis factum Cadomi Normanniae urbe (17).

Sic etiam Paschalis II. an. 1106. fertur aliquo sub respectu relaxasse cum Philippo I. Francorum rege; istius enim coniugium cum Bertrada irritum declaratum fuerat in concilio Pictaviensi, atque ea de causa excommunicationis sententiae a pontificis legatis indictae ambo erant obnoxii, nisi ab invicem separarentur, prout se facturos iureiurando interposito polliciti sunt in concilio Parisiensi an. 1105. Ast vero, ut postea expendemus, res est valde incerta; nec verisimilius dispensatum est (18).

Id ipsum praestitisse praesumitur Alexander III. ad intercessionem Petri Cellensis respectu Guiscardi Ruzeiensis et comitis Recensis, atque Hugonis Petripontensis, qui inter se consanguinitatis gradu coniuncti erant, quique « Interventu tandem » bonorum, inquit Petrus Cellensis, et sapientum et religiosorum, matrimonia inter se contrahere disposuerunt; ut saltem » isto nexu confoederati inter se pacem tenerent et haberent. » Penset itaque vestra discretio, ut si quid de gradu consanguinitatis obstat, pro bono pacis et pro tantorum malorum recommendatione, quaecumque fieri potest, a domino papa non recusetur dispensatio (19). » Nec legimus Alexandrum repugnasse. Verum res incerta est; prout incerta aut saltem obscura sunt, quae perhibentur de Urbano III. cui tribuitur dispensatio data

(17) Zacchariam op. cit. *Le storte idee raddrizzate* pag. 97.

(18) Cf. tamen Natal. Alex. *Hist. eccles.* in saec. XI. et XII. cap. II. art. II.

(19) Lib. VI. epist. III. *Uni cardinalium* ed. Sirmondi. Paris. 1615. pag. 234.

Ioanni postea Angliae regi, ut duceret filiam comitis Gloccestriensis « Quam ipse tempore Patris (Henrici) et permissione » Romanae Ecclesiae duxerat (20). » Nam ignoratur quo gradu fuerint illi inter se coniuncti et qua ratione data fuerit dispensatio.

Quidquid porro de his sit, in dubium revocari nequit, prae caeteris celeberrimam relaxationem extitisse, quam dedit Innocentius III. sub initium seculi XIII. sive ob eorum, quibus concessa est conditionem, sive ob caetera rerum adiuncta ac documentorum copiam. Ex ea comperimus persuasum tunc temporis omnibus fuisse, potestatem hanc in solo Rom. pontifice residere, alioquin non tanta procerum, nobilium ac episcoporum fuisset apud pontificem sollicitudo ad illam obtinendam; nam si receptum iamdiu fuisset illius potestatis exercitium in relaxandis impedimentis praeviis matrimonii celebrationi, tantam apud pontificem haud invenisset difficultatem haec dispensatio.

Sane ex hac epocha, nempe ab anno 1209. frequentiores esse coeperunt auctoritate Rom. pontificum dispensationes ad ineunda coniugia in gradibus per canones constitutis, cum antea, ut plurimum saltem, relaxatio non fieret, nisi quoad coniugia iam inita cum aliquo impedimento. Cuius quidem diversae disciplinae ratio in promptu est, quod nempe abusus invaluerit, quo fiebat ut non pauci initi iamdudum coniugii pertaesi, ut solutionem rite obtinerent, obtenderent aliquam cognationis affinitatem in gradu prohibito; vel etiam eadem coniugibus obtenderetur ab aliis, ut iis molestiam crearent, eosque ad separationem adigerent (21).

(20) Ut scribit Rodolphus a Diceto apud Zacchariam loc. cit.

(21) Apposite Chardon *Hist. des sacremens* tom. VI. ch. X. *Du mariage* pag. 327. affert hanc in rem testimonium Mezerai *Abrégé chronol.* tom. I. pag. 274. « Dès qu'un mari ou une femme étaient dégoûtés l'un de l'autre ou » qu'il prenait envie à quelqu'un de les troubler, on n'avait qu'à articuler et » jurer qu'ils étaient parents au degré prohibé, et à produire sur cela des » témoins (au nombre de neuf, que je crois) dont on ne manquait pas; et il » fallait, que l'évêque diocésain, ou une assemblée d'évêques, s'il y avait » quelque difficulté, prononçât là-dessus: » Quae quidem Chardonius confirmat exemplo Philippi Augusti et reginae Ingelburgae, ac pluribus aliis adhuc possent illustrari.

Quapropter Rom. pontifices, ut firmitati nuptiarum prospicerent, constituerunt, ut priusquam illae celebrarentur, inquisitio fieret, utrum aliquod impedimentum intercederet, ac si iusta gravisque causa relaxationis deprehenderetur, recursus interponeretur ad apostolicam Sedem, quae omnibus rite perpensis, illam concederet aut denegaret, prout expedire visum esset. Quam quidem agendi rationem libenter probavit Ecclesia universa. Eo vel magis quod a sec. XII. ac deinceps poenitentia publica coeperit in desuetudinem abire, donec omnino defecerit; hinc canonum transgressiones eiusmodi canonica poenitentia mulctari amplius non poterant. Quapropter ne penitus disciplina enervaretur statuerunt Rom. pontifices, ut ad obtinendam prae-viam dispensationem ab impedimentis Sedes apostolica adiretur. Interdum vero iidem pontifices nonnullis episcopis facultatem dederunt dispensandi praesertim cum pauperibus in quarto gradu; rarius vero in tertio.

Caeterum quamvis olim minime darentur relaxationes *prae-viae* ad connubii celebrationem, non semel tamen eas datas esse novimus anteaecis seculis *postquam* cum aliquo impedimento coniugium contractum erat. Etenim praeter exempla S. Gregorii M., ac forte Sergii III. Nicolai II. atque, ut aliqui volunt, Paschalis II. ac Alexandri III., reperimus hunc canonem sancitum in concilio Vermeriensi, quod an. 742. fuit celebratum: « In tertio genu (seu ut alii legunt *geniculo*, nempe generatione aut gradu) coniuncti separentur, et post poenitentiam actam, si ita voluerint, licentiam habeant aliis se coniungere. In quarta autem coniunctione, si inventi fuerint, eos non separamus, sed poenitentiam eis indicimus. Attamen si factum non fuerit, nullam facultatem coniungendi in quarta generatione damus (22). » Ex quo quidem canone deprehendimus agi de dispensatione in coniugio iam contracto cum impedimento in quarto cognationis gradu, firma permanente lege quoad coniugia contrahenda.

(22) Can. I. apud Harduin. *Acta concil.* tom. III. col. 1190.

Quadam, ut ita loquar, dissimulatione usos hac in re esse deprehendimus episcopos, dum Conrado imperatori indulserunt, ut coniugem retineret, quae ei affinis erat in secundo gradu, etsi prius huius coniugii dissolutionem praecepissent (23). Idem contigit quoad coniugium comitis Antonii Rainerii, qui se copulaverat cum agnata sua, comitis cuiusdam Erimanni filia; quod licet aegre ferret Gerardus, episcopus Cameracensis, tamen episcopi in concilio congregati ei pro bono pacis suaserunt, ne ullam hac de causa Rainerio molestiam afferret, quibus Gerardus acquievit (24).

Verum maxima hisce in causis Romanorum pontificum auctoritas elucet, quippe qui non semel episcoporum, interdum vero et conciliorum provincialium nimiam facilitatem cohibuerunt, ac nimis leves sententias irritarunt, ne disciplina enervaretur. Sane duo concilia Aquisgranensia iam publicae poenitentiae addixerant Theutbergam reginam veluti incesti ream; post aliquot menses tertium concilium pariter Aquisgranense regi Lothario indulsit, ut repudiata Teutberga, Waldradam uxorem duceret, nec aliam sententiam tulit concilium Metense Nicolai I. iussu convocatum an. 863. Quod cum accepisset Nicolaus, coacto eodem anno 863. Romae concilio sub initiummensis novembris, non modo horum omnium conciliorum acta irritavit, sed praeterea dignitate episcopali plane destituit archiepiscopos Trevirenses et Colonienses, Waldradam excommunicatione mulctavit, aliaque summo vigore praestitit, ut coniugium Lotharii cum Theutberga restitueretur (25).

Sic etiam Gregorius V. an. 998. in concilio Romano anathema infligit Ermanbaldo, archiepiscopo Turonensi, caeterisque

(23) Cf. Rodolphum Glabrum in praef. ad lib. IV. *Historiarum sui temporis*. Inter *Histor. francor. scriptores* Francisci Duchesne Lutet. Paris. 1644. tom. IV. pag. 39 et 40.

(24) Prout refert Baldericus in *Chronica Cameracensi* lib. III. cap. X. Duaci 1615.

(25) Cf. Baron. *Annal. eccles.* ad an. 865. n. XVIII. seqq. una cum notis Pagi. Cf. insuper Nat. Alexand. diss. IX. in sec. IX. et X. *De divortio Lotharii regis et Theutbergae reginae*.

episcopis, qui Roberto, Francorum regi, facultatem fecerant, ut Berthae consanguineae nuberet, districteque praecepit, ut coniuges separarentur, eosque septem annorum poenitentiae publicae subiecit (26). Alia nonnulla eiusmodi exempla silentio praetereo, in quibus Rom. pontifices severos se exhibuerunt in canonum rigore servando quoad coniugia cum aliquo inita impedimento, adeo ut constanter eiusmodi nuptiarum solutionem urgerent.

Constat igitur sive *a priori* sive *a posteriori*, nempe tum *iure* tum *facto*, prout constituimus, posse Rom. pontificem pro suprema sua in Ecclesia auctoritate dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus, idque tum quoad matrimonia iam contracta, tum quoad adhuc contrahenda (27).

Tandem priusquam hoc absolvam argumentum, animadverto, prout iam innui, haud esse permiscendam auctoritatem cum auctoritatis exercitio. Siquidem auctoritas, utpote a Christo Ecclesiae collata, eadem semper in se permanet firma atque immutabilis; exercitium autem potest vel prorsus deesse, si supremus legislator pro temporum, personarum aut locorum diversa conditione censet, eam non esse exercendam: expedire etiam quandoque potest, ut mutetur exercendae potestatis ratio, siquidem legislator, mutatis rerum adiunctis, etiam disciplinam immutandam esse iudicaverit, quin ex his quidpiam contra potestatem ipsam colligi possit.

Ex his pronum est inferre, quo in censu haberi debeant, quae identidem ab apostolicae Sedis osoribus obiici consueverunt, quod scilicet nusquam legatur eiusmodi dispensationes Rom. pontifici reservatas esse, qui ut quaestum faciat, sibi soli ius relaxandi impedimenta adscripserit, nec nisi ingenti collata pecuniae summa consueverit eas concedere dispensa-

(26) Cf. Nat. Alexandr. *Hist. Eccl.* sec. IX. et X. art. XXV.

(27) Cf. de toto hoc argumento Ludov. Thomassinum *Vetus et nova disciplina* tom. II. lib. III. a cap. XXIX. ad XXX., ubi rem hanc de dispensationibus late versat.

tiones, secus ac praescripserit Tridentina synodus, dum statuit ut *gratis* illae concederentur.

Fatemur enim, nusquam legi eiusmodi relaxationes apostolicae Sedi reservari, idque duplici de causa ita se habere reponimus. Prima ratio est, quam suppeditant adversarii ipsi, quod nempe olim non concederentur, adeoque nullus erat reservationi locus. Altera vero ratio est, quia de re agitur, quae per se postulat potestatis plenitudinem, quae solum reperitur aut in oecumenico concilio, aut in Romano pontifice vi ipsius primatus divinitus Petro eiusque successoribus collati.

Quod si Rom. pontifices, exceptis pauperibus, quibus dispensatio gratis conceditur, consueverunt pecuniae summam exigere, haec non uti pretium exigitur datae aut dandae relaxationis, quod absonum esset vel suspicari, sed ut poena vel muleta, quam vocant, pro canonum seu legis infractione, atque ut medium, quo difficiliore dispensationes reddantur, quas Ecclesia non nisi aegre concedit. Ut enim paulo ante vidimus, cum primum gravi urgente causa hae dari coeperunt, coniuges publicae poenitentiae subiciebantur, ipsisque praeterea pium aliquod iniungebatur opus, ex. gr. monasteria aedificandi, aliaque huiusmodi. Cum autem haec ob poenitentiae publicae cessationem in desuetudinem abierint, suffecta est aliqua pecuniae summa maior minorve pro ratione status eorum, qui dispensationem petunt, et gradus impedimenti. Haec porro pecunia partim ad pauperum sublevandas necessitates impenditur, partim vero in alios usus pios (28), de quibus non est huius loci singillatim disserere.

(28) Huius rei vadem damus auctorem certe non suspectum, De Hérincourt op. cit. troisième part. ch. V. art. 5. §. XII. ed. cit. pag. 54. ubi scribit: «Ceux qui sont riches ne les (dispenses) obtiennent point gratuitement; mais comme à Rome l'argent qui en provient, est destiné à des œuvres de charité, par exemple à marier des pauvres filles etc. Ce qu'on donne pour la dispense, est une espèce d'aumône par laquelle on mérite d'obtenir la grâce, que le Pape accorde.»